

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Кіпаренко Олени Леонідівни
«Особливості розвитку вищих психічних функцій у дітей із труднощами
навчання», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі
спеціальності 053 Психологія у галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки

Проблема, що розглядається в дисертаційному дослідженні Кіпаренко Оленою Леонідівною, є важливою для сучасного суспільства. Сучасна загальноосвітня школа вимагає від дітей певного ступеню готовності функціональних систем до освітнього процесу, перш за все сформованості рухової та емоційної сфер, а також необхідного рівня інтелектуального розвитку та навичок комунікації. Кількість дітей із труднощами засвоєння шкільних навичок постійно зростає. Найбільш значущі труднощі, з якими стикаються школярі – це труднощі оволодіння навичкою читання, тобто сама техніка читання і розуміння прочитаного. Навичка читання має бути автоматизована до кінця другого класу загальноосвітньої школи, тоді дитина може впоратися краще із оволодінням іншими дисциплінами і шкільними навичками, тому що читання включене до структури майже усіх предметів у школі. Труднощі оволодіння шкільними навичками неминуче приводять до зростання рівня тривожності дитини, соматичних проблем.

Подана до захисту робота О.Л. Кіпаренко «Особливості розвитку вищих психічних функцій у дітей із труднощами навчання» присвячена актуальній проблемі сьогодення, адже дослідження вищих психічних функцій у дітей із труднощами навчання має велике соціальне значення, оскільки ця група дітей зазнає особливих викликів у процесі навчання, а розуміння їхнього психічного розвитку може сприяти ефективнішому наданню педагогічної та психологічної підтримки. Аналіз розвитку вищих психічних функцій у дітей із труднощами навчання може внести свій внесок у покращення якості освіти в цілому. Отже, дослідження вищих психічних функцій у дітей із труднощами

навчання є важливим напрямком, який може призвести до покращення умов навчання та підвищення якості життя цієї групи дітей.

Важливим, те, що представлене дисертаційне дослідження виконано в рамках комплексної науково-дослідних тем кафедри диференціальної і спеціальної психології "Дослідження психології ортобіозу людини" (номер державної реєстрації 0116U006605) та «Дослідження психологічного здоров'я особистості: саноцентричний підхід» (номер державної реєстрації 0122U000260).

Загалом дисертаційна робота відзначається чіткістю і логічністю на всіх етапах її виконання — як на етапі обґрунтування наукового апарату дослідження (визначенні актуальності теми, об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження, презентації його методологічної бази і методів), так і при викладенні розділів дисертації та її висновків.

Дисертація належно структурована і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та змістовних додатків. Дослідження побудоване на достатній джерельній базі, що складає 183 найменувань (з них 92 іноземними мовами). Науковий зміст, термінологія та стиль викладення результатів дослідження відповідає встановленим державним стандартам та вимогам. Основні результати опубліковані 14 публікаціях авторки, з яких 3 статті у наукових фахових виданнях з психології, 2 статті у наукометричних виданнях, 1 стаття у міжнародному періодичному виданні, 8 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його об'єкт і предмет, сформовано мету, викладено завдання та теоретико-методологічні основи, визначено наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, наведено дані про апробацію отриманих результатів, а також впровадження їх у практику.

У контексті підготовки дисертації були поставлені і реалізовані завдання щодо здійснення теоретико – методологічного аналізу проблеми взаємозв'язку

вищих психічних функцій та успішності або неуспішності засвоєння шкільних навичок в зарубіжній і українській літературі; проведення стандартизації і подальшої адаптації методики нейропсихологічного обстеження дитини і методики діагностики дислексії у дітей; створення і дослідження складових індивідуального нейропсихологічного профілю дітей з різним рівнем успішності у школі; визначення зв'язку нейропсихологічного статусу з соціально-демографічними показниками та анамнестичними даними; встановлення предикторів труднощів засвоєння навички читання, як основної серед інших для успішного навчання.

Реалізація зазначених завдань повною мірою описана в трьох розділах дисертації. Так, у першому розділі «Теоретико-методологічні підходи до структури вищих психічних функцій і її впливу на успішність навчання» надається опис та характеристика теоретичних підходів до поняття вищих психічних функцій і їх розвитку у людини; узагальнення аналізу наукових уявлень про проблеми оволодіння шкільними навичками; висвітлено стан проблеми дислексичної складової читання у світовій науці.

У другому розділі «Методологія та методи вивчення структури вищих психічних функцій і їх впливу на труднощі шкільного навчання» описано вибірку, програму та зміст емпіричного дослідження, аналізуються його результати, роз'яснюються кількісні і якісні результати статистичної обробки даних та їх інтерпретація, наводяться результати стандартизації і адаптації тестових завдань адаптованих методик. Дисертантка переконливо обґрунтовує складові елементи методологічного та методичного апарату. Обрані методи дослідження є адекватними змісту роботи.

Третій розділ дисертації «Результати дослідження структури вищих психічних функцій у дітей і її зв'язку з оволодінням шкільними навичками» присвячений представленню результатів емпіричного дослідження. За результатами дослідження структури вищих психічних функцій дитини і їх зв'язку з оволодінням шкільними навичками в першу чергу. Встановлено, що взаємовідношення між нейропсихологічними предикторами та параметрами

дислексії були за своїм характером лінійними. Зазначено, що найбільшу важливість для формування дислексії має генеральний нейропсихологічний фактор, а також такі його складові як ПНС4 та ПНС8.

Зазначено, що найбільшу важливість для формування таких порушень в молодшій віковій групі має неуважність та непосидючість в анамнезі (що відповідає основним ознакам СДУГ – Синдрому дефіциту уваги з гіперактивністю) та академічна неуспішність та неуважність у старшій віковій групі (що відповідає педагогічним проблемам як діагностичним критеріям). Авторкою було створено компонентну структуру нейропсихологічного фактору, який впливає на проблеми шкільної неуспішності. Для трьох функціональних блоків головного мозку і окремо міжпівкульної взаємодії було виділено відповідні змінні, які характеризували їх зміст.

За допомогою алгоритму CRT визначено перший за величиною ефекту нейропсихологічний предиктор для техніки читання серед молодшої групи дітей. Ним виявився Інтегральний показник нейропсихологічного статусу 8, який базується на роботі третього функціонального блоку мозку. Тут об'єднані проблеми довільної регуляції психічної діяльності на моторному і на когнітивному рівнях. Нейропсихологічним предиктором розуміння прочитаного у молодшій віковій групі виявився генеральний нейропсихологічний фактор, який об'єднує у своїй структурі роботу трьох функціональних блоків мозку і міжпівкульну взаємодію.

Результати дослідження та його висновки є достовірними. Дослідження базується на якісному аналізі достатньої кількості наукових літературних джерел, обробці емпіричних даних адекватними методами математичної статистики, застосуванні процедур кореляційного та факторного аналізу.

Логічним завершенням дисертаційного дослідження є обґрунтовані висновки, що відповідають поставленим завданням та становлять певний внесок у розробку теорії та практики психологічної науки.

Акцентуючи увагу на достатньо високому науковому рівні дисертаційної роботи Кіпаренко Олени Леонідівни як в теоретичному, так і практичному аспектах, слід виділити окремі зауваження та висловити деякі побажання:

1. У роботі О.Л. Кіпаренко описує сучасні підходи до розвитку зорового сприйняття (стор. 38,39). Враховуючи те, що рівень розвитку зорового сприйняття у молодших школярів корелює з успішністю оволодіння навичкою читання (с.89) було б краще додати сучасні дослідження впливу гаджетів на рівень зорового сприйняття школярів.

2. При розрахунках предикторів дислексичної складової в процесі оволодіння шкільними навичками (соціально-демографічні показників та анамнестичні дані) дисертанткою було виділено втомлюваність дитини як перший предиктор порушень розуміння прочитаного (с.155). Було б доцільним в емпіричному дослідженні відслідкувати причини втомлюваності дитини впродовж обстеження і описати механізми корекційної роботи.

3. У роботі описано необхідність розвитку рухової сфери, в тому числі нейропсихологічними методами. Шкільний психолог працює більше «за столом» (с.91). Незрозуміло, яким саме чином пропонується змінити роботу психолога зі школярами і що саме потрібно додати в якості матеріалів та обладнання для корекційної роботи. І чи можливо це в рамках загальноосвітньої школи?

4. В дисертаційній роботі в другому та третьому розділі при описі феноменів, що аналізуються, частково використано складні граматичні конструкції, які ускладнюють сприйманні роботи.

Проте висловлені зауваження та пропозиції не впливають на загальну високу оцінку дисертацій, яка є зразком ретельного, змістового і добре проведеного дослідження. Зроблені у роботі висновки становлять вагомий теоретичний цінність. Слід наголосити на самостійності дослідження, авторському формулюванні теоретичних засад роботи, оригінальності та винахідливості у розробленні поставлених завдань.

Дисертаційна робота Кіпаренко Олени Леонідівни «Особливості розвитку вищих психічних функцій у дітей із труднощами навчання» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Кіпаренко Олена Леонідівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – психологія у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент

доктор психологічних наук, професор,
директор навчально-наукового інституту
фізичної культури, спорту та реабілітації
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Ганна СОКОЛОВА

